

Kaliforniai fűrj

Oravecz Imre

36

Dél-Kaliforniában nem négy, hanem csak két évszak van: esős és száraz. Az esős a rövidebb, a száraz a hosszabb. Az esős nevezhető tavasznak, a száraz pedig nyárnak, és egyikből is, másikkól is kettő van. Az első, a kis tavasz novemberben kezdődik. A nappalok még melegek, de az éjszakák már hűvösesek. A sivatag felől megszűnik fújni a Santa Ana, a száraz, forró szél, beborul és megnyílnak az ég csatornái. Nem ömlik, nem szakad, csak esik csendesen, kitartóan. Lemossa a fák leveléről, a házak, az olajtarlályok tetejéről a port, megáztatja a talaj felső rétegét, és eloltja a pusztító erdőtüzeket. Akárha varázsütésre, egyik napról a másikra mindenhol kizöldell a fű, rügyek fakadnak, virágok nyílnak. Különösen a féltrópusi növények, a leanderek, hibiszkuszok, bougainvilleák és a többiek bolondulnak meg, és támadnak új életre. Néha kisüt a nap, de nem éget többé, és fénye is kevésbé éles, metsző. Az emberek fellélegeznek, megkönnyebbülnek. Elegük volt a szárazság és forróság terrorjából. Különösen a földművesek, a rancherók örülnek és a mezőgazdasági idénymunkások, akik szintén a földhöz kötődnek.

Ez a tavasz hamis, és csak rövid életű. Gyorsan bezárja, felfüggeszti magát. Az idő nem lesz olyan, mint volt előtte, de főként az jellemző rá, hogy megint nem esik egy szem eső sem. Az újabb aszály januárig tart. Akkor megint elered az eső, és visszatér a tavasz, de új alakban, megizmosodva, megerősödve, rengeteg vizet bocsájtva le a földre. Akkor aztán igazán esik, jön lefelé vastagon, mintha dézsából öntenék és szinte szünet nélkül, mintha özönvíz akarna lenni. Függyönt von a szemlélő elé, nem látni tőle a hegyeket, az óceánt, a szomszéd házat, de még az udvar sarkában lévő borsfát sem. És zúdul a lejtőkről a víz, le a canyonokba, onnan pedig ki a síkokra, lapályokra, és megtelnek a barrancák, a kiszáradt vagy sekély vizű patakok, és áradnak a folyók, és kiöntéssel fenyegetnek, vagy ki is öntenek. És a víz nem éri be azzal, hogy folyik, rohan valahova, hogy magával ragad mindent, ami útjába kerül, homokot, iszapot, követ, farröngőt, házat, hanem mélyen behatol, leszívárog a földre is, és fellazítja, szétmossa, és ahol nem fogják gyökerek, ott földcsuszamlást idéz elő, néhol egész hegyoldalakat küldve le a völgybe. Ezúttal minden növény kizöldül, fű, fa, bokor, cserje, még a legélettelenebbnek látszó varjútövis is. Az eukaliptuszok most a legszebbek, most bocsájtják ki a legáthatóbb illatot. Minden duzzad, hajt, feslik, párázik, és olyan nyirkos lesz a levegő, hogy olykor még fűteni is kell. Esik egész januárban, februárban, de még márciusban is. Nem mindig, nem egész nap, de sűrűn.

Áprilisban esik utoljára. Miután az utolsó csepp is lehullott, egy darabig még eleven, üde minden, de aztán lassan mindenfelé fakulni kezd a zöld, és mint szín az örökzöldeket és az öntözéses kultúrákat kivéve eltűnik a tájból. Ekkor ér véget a második, az igazi tavasz. Északról, a hegyeken túlról ismét átlehel a sivatag, megérkezik a Santa Ana, elúzi az óceán küldte hűsítő légáramlatokat, és nincs többé reggeli köd. Mostantól nyár van, az első. Júniusban átmenetileg kissé gyengül a sivatagi szél, valamelyest ismét hűt az óceán, és kevésbé van meleg, még felhők is jelenhet-

nek meg az égen, még köd is lehet a partok mentén, de eső híján tovább fonnyad, szárad minden. Már csak a nyári virágok tartják magukat. Július a második nyár első hónapja. Addigra minden őszibbé, azaz nyáribbá válik. Az időszakos vízfolyások, alkalmi tavak teljesen kiszáradnak, a hegyek oldalán a hőségától megsárgul a fű, ahol nincs semmilyen növénytakaró ott, megszárad, megbarnul a föld, és olyan színe lesz, mint a százéves bontás-vályognak. Augusztusban ismét a régi erővel fúj a Santa Ana, és még nagyobb lesz a forróság, szárazság. Sokfelé ismét magától kigyullad az erdő, a bozót, hatalmas füsttornyok nyúlnak az ég felé, és a közelben lakóknak a tűzveszély miatt el kell hagyniuk otthonaikat. Tovább pirul, sül minden tavaszig.

Istvánék minderről mit sem tudtak. Az időjárás eddig a legelőnyösebb arcát mutatta nekik. Márciusban, mikor megérkeztek, a második tavaszba csöppentek bele, de az áprilisban, április utolján véget ért, most megkezdődött a nyár, a száraz évszak.

Először az esők szüntek meg. Nem hullott többé egy árva csepp sem a földre. Anna még korábban vett pár cserepes virágot, muskátlit, cikláment, begóniát, fuksziát, és kitétte a lépcsőfeljáró mellé, hadd ázzon, ha esik, de csak akkor kaptak vizet, ha öntözte. És hiába kémelelték nap mint nap az eget, felhők még mutatkoztak rajta, de csak semmi kis pamacsok. Még az első hetekben felfedezték, hogy a Santa Paula Ridge mögött van egy másik hegység, egy magasabb, a Topatopa, mint Imruska kiderítette. Látszott az emeletről, de még az udvarról is a csúcsa. Ezek a felhőcskék rendre afölött jelentek meg, és mindig délben, szinte percnyi pontossággal. Sosem jöttek közelebb, de nem úsztak el kelet vagy nyugat felé sem. Ott lebegtek egy helyben egy darabig, aztán hirtelen, mintha megijedtek volna valamitől, eltűntek. Nem lehetett igazán megfigyelni, hogy visszahúzódtak-e a csúcs mögé, vagy hirtelen feloszlottak. Egyik pillanatban még ott voltak, a másikban már nem.

Aztán azok is elmaradtak. Kiürült az ég, nappal nem volt többé rajta semmi, csak a nap, amely kíméletlenül szórta lefelé sugarait a vakító, tiszta kékségből. Feltámadt a szél, de nem hűtött, nem hűthetett, mert megint északról fújt. Annál inkább fűtött, olykor valósággal perzselt. Istvánék ezt nem értették, mert valahogy megfeledeztek róla, hogy arra van a sivatag, a hegyeken túl. A boltosok ponyvát feszítettek a kirakataik fölé, és aki tehet, árnyékba húzódott. Az előkelő hölgyek elővették napernyőiket, és azzal közlekedtek az utcán. Anna kendőt kötött a fejére, és jól a homloka fölé eresztette, mint Szajlán az öregasszonyok, hogy ne süssön a nap a szemébe. A gyerekeket nem engedték többé ki fejedő nélkül. A lombhullató fák úgy védekeztek, hogy felpöndörítették leveleik szélét. Az örökzöldeknek számító citrusfélék nem kényszerültek ilyesmire, azon kívül még öntözték is őket. A medvetalpaktuszoknak vagy hódfarkaktuszoknak meg se kottyant a szárazság, de a szoknyás pálmákon újabb ágak haltak el, tovább csökkentve a szoknya eleven részét. McCrayék lugasában megtöppedtek a szőlőszemek, a ház előtt, a járda és az úttest között kiégett a fű, szemközt, a vasúti sínek mellett pedig elszáradt az itt is honos papsajt, a drótpérnye, a lándzsa-

fű, és két, Árvaiék előtt egyelőre ismeretlen gymnóvényfajta. A Lopez-féle bolt melletti üres telken kimúlt a vadánizs, amelynek illatát olyan jó volt beszívni, amikor a mexikóinál vásároltak. A Limoneria fái alatt megaszalódott, összeszugerodott a hullott narancs, citrom, és most már akkor sem kellett volna senkinek, ha szabad lett volna felszedni a földről.

Olyan meleg volt, hogy a Vízműveknek McKevitt birtokán, a hegyoldalban álló nagy tartályában felmelegedett a víz, és mosogatásra, mosásra, fürdésre egyből alkalmasan folyt a csapokból, de meginni csak úgy lehetett, ha az ember várt, amíg kissé hűl. A házak is átmelegedtek, és nem nyújtottak többé menedéket a hőség ellen. Istvánék hiába tárták ki az ablakokat, kintről is csak meleg jött be. Ezért nappal nem is szellőztettek, hanem csak éjszaka, mikor javult valamelyest a helyzet. Ezzel még csak kiegyeztek volna, viszont komolyabb gondot okozott, hogy semmi ételt nem tudtak eltenni másnapra, mert megromlott. Vehettek volna jégsezkrényt, és bele mindennap jeget, mert árulták az utcán, de nem akartak arra is költeni. Mindent meg kellett tehát enniük aznap, ami nem volt sem gazdaságos, sem szerencsés, mert így Anna mindennap főzvéen több fát tüzelt el, a lakásban meg még melegebb lett.

A legyek is elszaporodtak. Addig is volt légy, de most egyszerűen nagyon sok lett. Először úgy akartak megszabadulni tőlük, hogy próbálták kihajtani őket. Törülközőt fogtak a kezükbe, és szobáról szobára haladva, a levegőt vadul csapkodva terelték őket a bejárati ajtó felé, és amikor odaértek, hirtelen becsukták. De nem sokra mentek vele, mert az ablakokon nem volt háló, és amikor főzéskor kinyitották a konyhaablakot, csak visszajöttek rajta. Utána légyfogópapírt vettek, de amikor az sem hozta meg a kívánt eredményt, István a toronynál egy kiselejtezett bőrkötényből — az élezők a kovácsműhelyben bőrkötényt viseltek — levágott egy darabot, és légycsapót csinált belőle. Attól kezdve valamivel kevesebb lett a légy, Annának viszont megint több a dolga, mert István nem csak akkor sújtott le a betolakodókra, mikor azok az asztal lapján vagy más bútordarabon tartózkodtak, hanem habozás nélkül szétlapította őket a falon is, és neki kellett eltávolítania róla az így keletkezett maszatfoltokat.

A legyeknél is utálatosabbak voltak a csótányok, amelyeknek az éghajlat még jobban kedvezett. Nem olyanok voltak, mint Magyarországon, nem feketék, hanem sárgásbarna színűek, és legalább kétszer akkorák, széles, lapos háttal. A falak üregeiben, sarkokban, bútorok mögött tanyáztak, és az egész lakást megszállva tartották. Nappal nem nagyon mozogtak, vagy ha mégis előmászta rejtekhelyeikről, akkor legfeljebb egy példány esett egy szobára. Éjszaka viszont annál többen voltak, és csapatokban portyáztak. Nehéz volt őket agyonütni, mert módfelelt fürgék voltak, és meg sem dögöltek elsőre, többször rájuk kellett vágni a papuccsal, könyvvel, vágódeszkával vagy valami súlyosabb tárggyal, mert a légycsapó meg sem kottyant nekik. Először nem tudták, hogy csótányok is vannak a lakásban. Ez úgy derült ki, hogy Anna egy éjjel arra riadt fel, hogy valami mászik rajta. Odakapott és felsikoltott. István, aki éppen otthon

volt, nyomban kiugrott az ágyból, és felkattintotta a villanyt. Akkor látták meg őket. Azt az egyet a takarón és a többit az ágy melletti falon. Azt, amelyik Annát megijesztette, eltaposták a padlón, miután lesöpörték a takaróról, de a sokaság szétfutott a falon, és elbújt. Attól kezdve éjjelente időről-időre felkeltek, felkapcsolták a villanyt, és vadászták őket. Hol kettesben, hol Anna egyedül, mikor István éjszakás volt. Később megelégteltek, és szóltak McCrayéknek. Azok elhívtak valami embert, aki féreg- és rágcsálóirtással foglalkozott, és valami permetet fújt a résekbe, zugokba. Akkor jelentősen megfogyatkoztak, de továbbra is öldösni kellett őket, kivált az után, hogy ilyen melegegre fordult az idő, és aktívabbak lettek.

A nyár, a száraz évszak beköszöntének következményeit nemcsak otthon, a városban, hanem a városon kívül is érezték. Imruska kíváncsiságát kielégítendő már előbb megtekintették a Santa Clarát, és megállapították, hogy a Tarnánál nagyobb folyó, helyenként széles, mély mederrel. Most viszont azt látták, hogy elkeskenyedett, sekély vizűvé vált, tekintélyes árterének közepére húzódott, nádasokkal tarkított szárazulatokat, sóder borította lapályokat hagyva hátra, amelyekről máris hordták a betonkészítéshez nélkülözhetetlen anyagot. Sulpher Springsbe menet azt tapasztalták, hogy a Santa Paula Creek még jobban összement. Az ojaii országútról már az a szakasza sem látszott, amelyet nem takart el semmi. Le kellett menni a partjára és szinte keresgélni benne a kövek közt a vizet, olyan vékonyan folydogált. A canyonja is úgy elváltozott, hogy alig lehetett ráismerni. Eltűntek belőle a pipacsmezők. A magas szálas fű megmaradt, de teljességgel megsárgult, szalmaszínűvé vált, és úgy pattogott a napsütésben, mintha égne, és vibrált felette a levegő, mint a szabadban rakott tűz felett. A magányos live oakok alatt, amelyek a szárazsággal dacolva tovább zöldelltek az oldalakon, valamivel alacsonyabb volt. Itt-ott állatjárta csapások, gázolások húzódtak benne, de marhát nem lehetett látni sehol, pedig most is kint voltak, csak éjjel legeltek, nappal a canyon fenekén, a patakparti pagonyokban heverték és csak inni keltek fel. A Sisar canyon patakjában a nagymérvű apadás miatt nem lehetett ugyan többé pisztrángozni, de Sulpher Springsnek különben használt az aszály. Kisebb lett a tömeg, mert kevesebben jártak ki, a nagy medencében pedig emelkedett a víz hőfoka. Most már Anna is fürdött, és Ilont is megpancsiztatta. A kis medencét a szaga miatt továbbra is kerülte. Ennek ellenére első látogatásuk óta mindössze egyszer voltak kint. Nem mentek többet, mert nagyon kimerítőnek találták az utat. Ráadásul Jancsika majdnem napszúrást kapott, mert a gyerekeknek megengedték, hogy hajadonfótt fürödjének. Legalábbis először azt hitték, hogy napszúrás, mert olyanok voltak a tünetei, de aztán kiderült, hogy csak gyomorrontás. Úgy döntöttek, hogy várnak, amíg mérséklődik a hőség.

Hopper canyonban annyi változás történt, hogy megkeményedett az út földje, elapadt a patak vize, és olyan szárazzá vált gyep, a bozót, az erdő, hogy zörgött, mint a papír. A tornyoknál az emberek nem dolgoztak többé félmeztelenül, felvették az

ingüket, de előtte bevizezték. Mikor megszáradt, levetették, és újból bevizezték, és ezt ismételték egész nap. De az sem izzadt, aki ezt nem tette. Olyan heves volt a kipárolgás, hogy már a bőr pórusaiban légneművé vált a verejték. A dohányzás eleve tilos volt, de a fokozott tűzveszély miatt most már a kalyibák körül sem volt szabad tüzet rakni. Ez érzékenyen érintette azokat, akik szabad idejükben olykor vadásztak, és a zsákmányt szabadban sütötték meg. Bob is közéjük tartozott, és szívtá a fogát, hogy az elejtett őzet vagy vadpulykát bent kellett elkészítenie. Az volt a nézete, hogy úgy nem olyan jó ízű. Víz hiányában nem voltak többé gázlók a patakon, így Istvánnak a medret keresztezve nem kellett lassítania, és a nadrágjára sem fröccsent víz, bár most már azt sem bánta volna, ha teljesen elázik. Lejtmenetben nagyobb sebességgel haladt, mégis mindig tovább tartott az út, mert ahol hajtani kellett, ott nem bírt olyan gyorsan, mint addig. Pedig az országúton, kivált Fillmore után még gyorsabban is kellett volna, hogy rövidebb ideig lássa, hogy aki nem öntözött eleget, annak elsorvad a babja, megcsökött a cukorrépája, nem fakadt meg a lucernatarlója, amit pedig aratás után pedig a búza helyére vetett, az nem kelt ki rendszeren.

Árvaiék szépnek találták a sárga hegyoldalakat, mert távolról úgy festettek, mintha arannyal futtatták volna be őket, de ez a kánikula nem tetszett nekik. Megnehezítette az életüket. Kellemetlenségekkel járt, amelyek közül talán az volt a legsúlyosabb, legalábbis azt viselték legrosszabbul, hogy folyton kapart a torkuk, és kicserepesedett, kisebesedett az ajkuk, Istváné is, Annáé is, a gyerekeké is, mindenkié. Nem mindjárt, hanem egy idő után, és sokáig szenvedtek tőle, még akkor is, mikor már minden egyebet megszoktak. Először nem tudták, mitől van. Azt hitték, valami betegség, ragályos kór, amelyet elkaptak valakitől, talán a gyerekek hozták haza az iskolából, talán István a munkahelyéről. A torokkaparás még elment, de az ajkuk fáj is. Kivált ha valami sósat vagy erősen fűszereset ettek, mert az csípte, marta. Már-már azon voltak, hogy elmennek vele Mott doktorhoz. Végül Dick világosította fel őket, akit István megkérdezett. Magától nem mondta volna, holott naponta látta, milyen csúnya az ajka, és azt is hallotta, hogy folyton krárog. Segítőkéz, jó kolléga volt, de az a fajta ember, aki kínosan tisztelte a másikat, és tapintatlanságnak tartotta volna, ha szóvá teszi. Azt felelte, hogy a dél-kaliforniai levegőtől van, az okozza, mert ilyenkor nyáron nagyon alacsony a páratartalma. Az újakkal mindig így van, pláne azokkal, akik keletről jöttek. Övele is így volt, mikor új volt, ő is átesett ezen. A torka rendbe jön később magától, de a szája még vérezni is fog, ha nem tesz ellene semmit. Ha hiszi, ha nem, a gépszír rá a legjobb orvosság. Azzal kenegesse. Attól elmúlik, aztán nem jön vissza, mert mire visszajönne, megszokja a szervezete.

István megfogadta a tanácsot, és ekként cselekedett. Hétfő volt, nappalos. Tüstént nyomott egy kis gépszírt az ujjára, és egyenletesen szétkenete az ajkain. Másnap is így tett, minden nap azon a héten. Mikor pedig elkövetkezett a szombat, fogta a zírapijóját, amelybe Anna a húsneműeket csomagolta, ráeresz-

tett egy nagyobb adagot, becsavarta, és hazavitte a családjának. Otthon egy cipőpasztás doboz fedelébe rakta át. Anna először idegenkedett tőle. A gyerekeknek tetszett, hogy olyan pirosas színű, mint az áfonyalekvár, de mikor megnyalták az ajkukat, undorodva kiköpték, ami a nyelvükre ragadt. Használt. Két hét múltán mindnyájuknak rendbe jött az ajka, még Ilonnak is, pedig nála kevéssé tudta kifejteni hatását, mert neki valamiért ízlett, és a java részét mindig lenyelte. Ami a kúra után a furcsa gyógyírből megmaradt, azt nem dobták ki. István egy darabig a konyhai pohárszékből tárolta azzal, hogy hátha kell még. De mikor nyilvánvalóvá vált, hogy végleges a gyógyulás, átvitte a nappaliban lévő mindenek szekrény aljába. Végül eredeti rendeltetésének megfelelően fogyott el. Egy nap nyikorogni kezdett a bejárati ajtó. István levette, és a zsanéjára kente. Utána kitörölte, kimosta szappanos, meleg vízzel a fedelet, és visszaillesztette a dobozára. Éppen jókor, mert már kezdett benne kiszáradni a cipőpaszta.